

De nieuw benoemde Hoogleraar

KERKELIJK LEVEN

Al weten we op dit moment (Donderdagavond eerste synodeweek) nog niet, welke beslissing dr H. J. Jager nemen zal ten aanzien van zijn benoeming tot hoogleraar onzer Theologische Hoogeschool, toch willen we in afwachting daarvan hem hartelijk verwelkomen in den kring der Hoogeschool.

Dr Jager, geboren Appingedammer, heeft in de vrijmakingsdagen zich een man van karakter getoond tegenover de synodocratie. Toen bekend was, dat ook hij zoo verstandig en eerlijk was, een formuleetje, dat binnen twee jaar zou gewijzigd worden en zakelijk veranderd, niet de eere van Gods Woord te geven, heeft de „gevarenbezweerder“ der hiërarchie, dr J. Ridderbos, zich — zoo was de stijl — de gewoonte — in den kerkeraad van Voorthuizen willen laten bevinden en zijn best gedaan „er wat op te vinden“. Maar dr Jager was voor spel niet te vinden, en zoo heeft, met diepe droefheid, en wat daar verder volgt...

En nu heeft deze week een synode — terecht — den met diepe droefheid geschorste verzocht, de plaats in te nemen van dien anderen geschorste, die ook eenmaal naast dr Ridderbos gewerkt had.

In 1939 is dr Jager gepromoveerd aan de Vrije Universiteit op een proefschrift over „Rechtvaardiging en Zekerheid des geloofs“. Het eert hem, dat hij deswege lastig gevallen is aan deze inrichting. 't Was in den tijd, waarin onder dr H. H. Kuyper's drijven de dogmaticus der V.U. zijn uit wetenschappelijk oogpunt volkomen mislukte actie begonnen was tegen degenen, die aan dr H. H. Kuyper en mitsdien aan de volgzaam theologische faculteit der V.U. onwelgevallig waren. De tijd, waarin de rabies der V.U. begon te blazen in het vuur, en waarin de grond gelegd werd voor die machtsvorming, waarin, bij gebrek aan argumenten (want dr H. H. Kuyper zag wel, dat dr Hepp 't niet houden kon), tenslotte de oorzaak liggen zou voor het retireeren van de zwakken naar de „veilige zone“.

In die dagen heeft dr Jager bewezen te durven. Hij wist in zijn dissertatie af te wijken van de meening van zijn promotor. Hij kreeg van andere zijde den wind naar voren. Maar hij hield vol. En zoo werd zijn dissertatie een kalm trotseeren van het kerkelijk en wetenschappelijk illegitieme drijven van de H. H. Kuyper-Hepp.

Dit eert den promovendus van toen. Van zijn stellingen noemen we er enkele:

1. „In Rom. 4:25 is „*dia tèn dikaloosin*“ („om onze rechtvaardiging“) aldus te omschrijven: met het oog op nog te geschieden rechtvaardiging door het geloof.“

Even opletten: met deze stelling aanvaardde dr Jager de meening van Greijdanus' commentaar op Romeinen. Evenals Greijdanus ging hij daarmee openlijk in tegen 1905, want daar stond nog altijd de meening verdedigd, dat Christus was opgewekt om onze reeds geschiedte rechtvaardigmaking. Die tekst was daar gebruikt in denzelfden zin als waarin Kuyper hem had aangewend in zijn rechtvaardigmakingstheorie, die op zichzelf nog niet veel meer bezwaren had dan een ietwat slordig omgaan met enkele woorden (verkiezen en rechtvaardigen), maar die toch, mede daarin, ingeschakeld was in een systeem, dat in zijn verdere ontplooiing gevaarlijk begon te worden. Derhalve verloochende ook dr Jager publiek 1905 op een in dat lichaam betekenisvol punt, en maakte hij toen reeds bij voorbaat belachelijk den noodsporg eener latere synode, die, gekapitteld om de binding aan één knipselzinnetje uit 1905, daarna verteld had, dat heel het langademige stuk bindend was.

2. Een andere stelling luidt: „Aan het ware geloof is de zekerheid altijd inherent“.

3. Weer een andere: „De stelling, dat de kenmerken „alleen betekenissen kunnen hebben in verband met een reeds bestaande zekerheid“ (A. A. van Schelven, De bewerking van een plütsisch-getinte gemeente, Goes 1914, bl. 59) is juist“ (deze stelling was

rechtstreeks een aanval op de meening van dr H. H. Kuyper en dr Hepp, die de kenmerken-kwestie hadden aangegrepen, zonder duidelijk te kunnen maken, waarom zij het deden).

4. Nog een: „De stelling van Maresius, „*nec actum, nec habitum fidel posse tribui infantibus*“ (Disp. de fide infantum, 55) is juist“. De latijnsche woorden kunnen beteekenen: „dat noch de daad, noch de „hebbelijkheid“ van geloof aan de kleine kinderen kan worden toegekend“. Ook Ursinus schreef kalm: kinderen gelooven niet. Het woord „actus“, dat alles en nog wat kan aanduiden, zal hier wel beteekenen: werkzaamheid. En „habitus“ zal hier niet zoozeer beteekenen „kiem“ (Kuyper heeft de geschiedenis van dat woord veel kwaad gedaan met zijn veelvuldige vertaling van „kiem“), doch: „eigenschap“. Een stelling, waarmee niet ontkend wordt, dat God in kleine kinderen „wat doet“ zoo vaak en wat Hij wil, doch het woord „geloof“ wordt gelaten in de beteekenis, die het ook in de belijdenis heeft. Zie ik het wel, dan worden met zulke stellingen Kuyperiaansche en andere misvattingen bezworen en keert de spits van de stelling zich ook tegen het leerbegrip eener „plütsische functie“, waarbij het woord „functie“ is te laten in hetzelfde raam als waarin het ettelijke malen gebezigd wordt, d.w.z. zóó, dat het met „fungeeren“ niets te maken heeft.

Heel de dissertatie is vol van uitspraken, die in dezelfde lijn liggen. „We moeten de liefde Gods niet afmeten naar de uitwerkingen daarvan in ons hart, maar we moeten geloovig zien op het offer van Christus“ (173). „Voor de vraag, die vaak gesteld wordt: 'Mag ik wel gelooven' laat het evangelie geen plaats. Als die vraag gesteld wordt, loopt het er altijd weer op uit, dat men in den mensch zelf een grond zoekt, waarom en waarop zij gelooven mag“ (91). „Door het Woord wordt niet slechts een generale rechtvaardiging bekend gemaakt, zoodat wij door zelf-onderzoek de vraag zouden moeten beantwoorden of dat nu wel voor ons persoonlijk geldt. Maar ook de persoonlijke rechtvaardiging is in het Woord des evangelies besloten“ (92). „Wanneer de geloovende of de wedergeboren mensch voorwerp van het geloof zou zijn, dan zou dat weer uitloopen op roemen in den mensch“ (83).

Onze lezers zien, dat de benoemde hoogleraar vol interesse en met goede trouw zich heeft geworpen in den strijd der geesten, en een waardevolle bijdrage heeft geleverd tot den strijd voor de reformatie van ons denken en belijden.

We hopen, dat, na aanvaarding der benoeming, de opvolger van prof. Greijdanus zijn arbeid zal mogen verrichten in dezelfde harmonie, als waarmee thans aan de Hoogeschool gearheid wordt en zijn verheugd, dat de voortteekenen er zijn, die in dezen goede hoop wekken. Moge voor kerken en Hoogeschool de vrucht zich spoedig afteekenen en blijve in ons hart de dank, dat God de krachten geeft, die, wat anderen moesten loslaten, weer ter hand kunnen doen nemen. K. S.

De pluriformiteit van de kerk in verband met de oecumeniciteit (I)

Hier volgen de stellingen van Dr W. Volger, Ned. Herv. Predikant te Amsterdam, die dienst hebben gedaan als leidraad voor discussie over bovengenoemd onderwerp op het 26e congres van de Calvinistische Studenten-beweging, gehouden in 1948 te Lunteren. Dr Volger was zoo vriendelijk, ons toestemming te geven tot publicatie in ons blad, waarvoor wij hem mogen danken.

1. Het begrip „Pluriformiteit der kerk“ impliceert de eenheid en de enigheid der kerk, en bedoelt de openbaring der kerk in velerlei vorm. Daarbij is de substantie van de kerk het primale en de vorm van de kerk het secundaire.

2. Aangezien er geen zaligmakende kerk bestaat, maar de zaligheid verbonden ligt aan het geloof in Jezus Christus, moet het voornaamste accent niet gelegd worden op de vorm van de kerk, maar op de geloofsinhoud van de kerk.

3. Bij het kerk-begrip moet onderscheid (geen schelding) gemaakt worden tussen kerk (gemeente) en ambtelijke vergadering, die de kerk regeert.

Een kerkregering is niet te denken zonder kerk, een kerk kan bestaan zonder kerkregering.

Nadruk op de kerkregering doet de kerk uit het oog verliezen, stelt het ambt-eenzijdig in de regering, en ziet voorbij, dat alle gelovigen ambtsdragers zijn. Het ambt der kerkregering heeft een onlosmakelijke band met het ambt der gelovigen, dat functioneert door middel van het ambt der kerkregering.

4. In de kerk is een individueel (IK geloof) en een sociaal (IK geloof) element.

De kerk is steeds een meervoudige samenstelling (Mattheus 18:20), een vergadering van ware Christen-gelovigen (Art. XXVII N.G.B.), wier taak het is, profeet, priester en koning te zijn (Vr. 32 Heid. Cat.).

5. Het begrip *ecclesia* in Mattheus 16:18 en 18:17 is een algemene omschrijving van die zelfstandige gemeenschap, die in tegenstelling staat met de synagoge, haar centrum heeft in Christus, haar fundament in de Messiaanse belijdenis, en haar levensprincipe in de Heilige Geest; dit is de oecumenische kerk, die als geheel aan de delen vooraf gaat, en in de delen zich manifesteert.

6. In overeenstemming met het bestaan van één eccle-

sia is er één evangelie, dat zaligheid aan en voor mensen verkondigt.

Om dit evangelie tot de mensen te brengen, past God zich bij de mensen aan: het evangelie wordt gebracht in menselijke taal, als een voortzetting van de vleeswording van het Woord, en wordt al verder op de Pinksterdag, ter wille van de mensen, die velerlei talen spreken, in velerlei talen vertolkt.

Zoals de profeten in het Oude Testament door verschillende aanleg in verschillende omstandigheden het ene Woord Gods pluriform hebben gebracht, zo brengen ook de apostelen in het Nieuwe Testament het ene evangelie pluriform.

7. De accommodatie Gods bij de verkondiging van het evangelie wordt in de geschiedenis openbaar in de pluriformiteit der kerk.

Deze pluriformiteit wordt theoretisch erkend door bepaalde onderscheidingen als:

1. *ecclesia temporalis* en *ecclesia futuralis*;
2. *ecclesia militans* en *ecclesia triumphans*;
3. *ecclesia universalis*, *ecclesia nationalis* of *provincialis*, en *ecclesia particularis* of *localis*.

Uit de tijd der Reformatie is bekend de onderscheiding tussen *ecclesia visibilis* en *ecclesia invisibilis*.

De Roomse kerk heeft onderscheid gemaakt tussen *corpus ecclesiae* en *anima ecclesiae*.

Bij deze theoretische pluriformiteit is gekomen de praktische door het ontstaan en voortbestaan van verschillende kerkformaties.

8. De eenheid tussen de kerkformaties mag niet gezocht en gevonden worden in het formele, als bij de Roomse Kerk (ubi papa, ibi ecclesia), of als bij de Nederlandsche Hervormde Kerk (het geheel is de som van de delen), of als bij de landskerken (*unus regio eius religio*), maar in het aanwezig zijn in de kerkformatie van de door Christus gestichte en bedoelde *ecclesia*.

9. Kerkformaties, waarin oecumenische *ecclesia* vorm en uitdrukking heeft gevonden, zijn één in Christus en hebben deze eenheid te erkennen in een consensus, zo in Christus en met elkander oecumenisch levend.

Al zou er maar één kerkformatie zijn, waarin de oecumenische *ecclesia* vorm en uitdrukking heeft gevonden, dan leeft deze formatie oecumenisch, is één en algemeen (katholiek): het geheel is zichtbaar geworden in het deel.

10. De moeilijkheden bij de oecumenische beweging ten opzichte van de pluriformiteit liggen niet in de theoretische onderscheidingen, maar in het opkomen en voortbestaan van principiële, fundamentele verschillen, die ontstaan door afwijkingen van de oecumenische *ecclesia*.

11. De maatstaf voor de beoordeling of een kerkformatie oecumenisch is of niet, of in haar de oecumenische *ecclesia* zich manifesteert of niet, ligt in Matth. 16:18 (V.).

12. Bij de geloofsverschillen is onderscheid te maken tussen *articuli principales* et *minus principales*.

13. De kerkformaties hebben, daar zij als leden van het geheel voor elkander verantwoordelijk zijn, elkander te onderzoeken op haar overeenstemming met de oecumenische *ecclesia*, om, luisterende naar het woord: „Hetzij dat één lid lijdt, zo lijden al de leden mede“ (I Corinthe 12:26), bij afwijking van de oecumenische gestalte elkander daarop te wijzen, teneinde de afwijkende kerkformatie tot de oecumenische gestalte terug te brengen.

14. Samenspreking tussen de kerkformaties is geen erkenning van elkanders bijzonder gevoelen, maar de poging om een ieder nader te brengen tot steeds zuiverder manifestering van de oecumenische *ecclesia*.

15. De hoop, dat de kerkformaties in deze bedeling uniform zullen worden, moet, gezien de historische ontwikkeling, als fictief worden opgegeven.

16. De eenheid van hen, die in Christus zullen geloven, zal komen: Christus' bede staat daarvoor garant (Johannes 17:20, 21).

Maar ook in het huis met de vele woningen zal het leven niet uniform, maar pluriform zijn.

Tot zoover dr Volger's stellingen. Ze schijnen ons duidelijk en concreet en bieden dus een uitstekend uitgangspunt voor een „gesprek“, waarin meening tegenover meening kan gesteld worden. Daar hopen we ons dan ook in enkele artikelen toe te zetten. K. S.

De tovenaars van Oosterbeek

Toen ik de proclamatie las van de Conferentie van Oosterbeek, kwam mij in gedachte hetgeen prof. Greijdanus destijds schreef als inleiding tot zijn brochure: „De zestien Uitspraken van de Synode te Utrecht in Augustus 1945“: „Het valt toch eenmaal niet gemakkelijk om zwart wit te praten. Een onmogelijk iets toch te willen uitrichten, moet wel op mislukking uitloopen. Men mag nog zoo handig en diplomatiek zijn, nog zoo talrijk en nog zoo geleerd, de waarheid laat zich door handigheid en schranderheid niet licht omzetten in leugen. Slechts als door zekere tooverkunst moge men bij dezen of genen of de menigte den schijn kunnen bewerken en den waan wekken, dat men in zijn pogen geslaagd is, nauwkeurig toekijken op wat en hoe gedaan wordt, gezegd, en niet gezegd, kan dan wel beter doen weten en voor vergissing bewaren. De Egyptische tovenaars deden ook hun staven veranderen in slangen, naar het scheen, maar Aarons in een slang veranderde staf at hun schijnslangen op. Ex. 7:11-12“.

Om bij dit laatste beeld te blijven, de tovenaars van vandaag doen al hun best om te trachten hun slangen, precies omgekeerd dus, in liefelijke staven te veranderen. Ook dat is een verzoeking voor het zwakke vleesch zoo mogelijk nog gevaarlijker.

In deze gevaarlijke situatie, gevaarlijk vanwege de zoete verleiding, die er in ligt opgesloten om een met bloemen geurende en fleurden weg, maar desniettemin een dwaalweg, in te slaan, is het om met prof. Greijdanus te spreken, zaak om nauwkeurig toe te kijken ook op wat..... niet gezegd wordt. Hiermede

Synode-indruk (oog en oor)

I. Oog.

Eindelijk zou het er dan van komen.

Ik had nog nooit een synode gezien en kreeg nu mijn kans.

In afspraak met m'n vrouw mocht IK naar den bidstond.

Sedert ik het ooggetuige-verslag van de opening van den Wereldraad in de Nieuwe Kerk te Amsterdam gelezen had, was de begeerte in mij ontwaakt een synode te zien. Dát was nog eens een kijkspel geweest! Daar waren ze binnengeschieden in paars en purper, in wit en zwart, in toga en stola, in kant en fluweel, aartsbisschoppen en bisschoppen, professoren en doctoren, patriarchen en archimandrieten, diakenen en subdiakenen, presten uit Noorwegen en predikanten uit Zuid-Afrika, één lange, fascinerende, kleurrijke, schilderachtige stoet, Gravemeijer met de doctorscappe voorop.

Zooiets hoopte ik nu ook te gaan zien en (in 't kerkelijke dan) iets te beleven, als de oude Romeinen in het amphitheater bij den intocht der gladiatoren.

Vol verwachting zat ik daar 's Maandagsavonds in de Zuidsingelkerk te kijken naar de deur van de consistoriekamer tot het groote oogenblik zou komen en de stoet plechtig zou binnenschrijden in de hiërarchische orde van de voedselheeren der kerk, „de weldadige heeren”: prae-adviseerende schoolarchen voorop, domineerende ecclesiarchen daarna, presbyters aan het eind. Als in een droom verzadigden mijn oogen zich reeds... Totdat plotseling de deur openging en een aantal menschen samendromde in het doophek. Voorop een, die voor verkeersagent speelde en met kort gebaar de banken aanwees, die voorzien waren van de aanduiding: LEDEN DER SYNODE.

Het is misschien heel erg — op die plaats en op zulk een tijd! — maar plotseling speelde me de melodie door het hoofd van: dat is de kleine man, die heele kleine man, die kerel met zoo'n doodgevoel confectiepakkie aan... Waren dat nou...? Door de andere deur kwamen er nog twee en achter me hoorde ik: „Schilder”, „Veenhof”.

Weg was de droom...

Ik was diep teleurgesteld.

Geén stijl!

II. Oor.

Toen begon de bidstond.

Dat was voor het oor.

En wat ik hoorde, hielp me geheel over de teleurstelling heen.

Ik vond daar den stijl der Kerk weer en begreep, dat de ware Kerk niet éérat door het oog, óók niet aan een hiërarchische uniformenshow te kennen is, maar dat zij alleen door het geloof herkend wordt aan haar trouw aan den HEERE.

Toen werd ik dankbaar voor de confectiepakkies. Die stijl was nog zoo kwaad niet. D. E. C.

geen door ons geleerd wordt, om met zijn eigen woorden te spreken „een volkomen afwijking is van onze belijdenis”.

Men zal zich te Rotterdam-Delfshaven en ook wel daarbuiten de leesportefeuilles herinneren, waarin deze stukken hebben gecirculeerd. Nu behoeven de heer Wilschut en ondergeteekende samen niet op zoek te gaan naar elkanders motieven. Wij vertrouwen van elkander dat die over en weer subjectief goed waren en zijn dan ook, ondanks pijnlijke, kerkelijke scheiding, persoonlijk en zakelijk goede vrienden gebleven. Dit neemt niet weg: deze zaken liggen hier kerkelijk tussen hem en de zijnen en ons vrijgemaakten in, namelijk de zaak van die verschrikkelijke kerkcheuring, waarvan wij beticht zijn en van die beweerde volkomen afwijking van de belijdenis. Ik twijfel er niet aan, of in tal van plaatsen in ons land liggen er soortgelijke, zeer concreet aanwijsbare obstakels. En zoolang de zaken zoo liggen gevoel ik niet de minste behoefte aan een conferentie à la Oosterbeek. Argumenten aan Schrift, Belijdenis en K.O. ontleend en dan ook weer schriftelijk, zoodat een ieder het lezen kan en mag, die hadden er al lang moeten liggen.

Een ouderling van den kerkeraad van deze drie heeren uit Rotterdam-Delfshaven hield me onlangs op straat staande en deelde mij mede, dat zijn kerkeraad na de actie van ds Bos in beweging was gekomen. Hij zeide tot mij: wij hebben tot elkander gezegd: wat kunnen wij voor die menschen (dat zijn wij, G.) doen? — Ach, in 1944 werden we met prof. Schilder, ds Knoop en tal van ambtsdragers en gemeentelieden hier, door de bindende besluiten van de meerderheid uit den kerkeraad practisch kaal en naakt aan den dijk gezet, zonder kerk of kerkezak. Noemt men ons nu „lidmaten van den Heere Christus”, zooals het in de verklaring van Oosterbeek heet, wel, dan moeten wij zeggen: wij waren naakt en gij hebt ons niet gekleed. Onze God heeft Vaderlijk en rijk voor ons gezorgd, anderen hebben ons geholpen, God vergelde het hun! Wat wij van U behoeven en vragen is niets anders dan: argumenten en nog eens argumen-

bedoelen wij dan zulke niet-gezegde dingen en zaken, die toch eenmaal gezegd zijn en gezegd blijven, totdat zij herroepen worden, voorts dan zaken, die terdege van belang zijn.

Daarom wil dit stukje een kleine bijdrage zijn om de tovenaars met hun slangen van ons erf te verdrijven en dat wel met den staf liefelijkheid, de liefelijkheid der waarheid die doet gedenken. Wij houden niet van slangen en gelooven niet in hun mogelijke metamorfose tot staven; zulke beesten moet men eenvoudig den kop verpletteren. Griezellige noodzaak.

Ik weet niet, of het toevallig is, maar ik trof in die lijst van deelnemers aan die Conferentie te Oosterbeek drie personen aan uit Rotterdam-Delfshaven. De plaats, waar een ontrouw deel van den kerkeraad destijds en tot vandaag toe heeft meegewerkt aan de schorsing en afzetting van hun emeritus dienaar des Woords, prof. dr K. Schilder, was dus wel rijklijk vertegenwoordigd. Ik las de namen van de heeren A. de Groot, ds Js van der Linden en J. Wilschut.

Met een verbazingwekkende vlugheid heeft prof. Schilder in De Reformatie van 16 October de verklaring van Oosterbeek reeds aan een principiële critiek onderworpen. Daarbij kwam weer aan den dag, dat ook nu in deze verklaring weer meer niet gezegd dan wel gezegd werd, zoowel dogmatisch als kerkrechtelijk. Met name mag het verbazen, dat die mannen van artikel 31, zooals ze in den volksmond vaak worden genoemd, dat artikel 31 te Oosterbeek blijkbaar zoo volkomen waren vergeten. Of was het een te heet hangijzer? Hoe dit ook zij, laat mij nu de genoemde mannen van Rotterdam-Delfshaven, de plaats die opeens zoo in actie gekomen is voor de hereniging, en de zaak zelfs al classicaal aan de orde stelde, den dienst bewijzen, hen te herinneren aan hetgeen door of ook namens hen in den achter ons liggenden tijd werd geschreven. Voorts heeft iedere lezer daarbij belang. Men vraagt tegenwoordig om vooral mondelinge samensprekingen. Persoonlijk ben ik juist zoo blij met al wat op schrift staat in die Prae-adviezen, Toelichtingen, Schorsingsbullen en voorts al die geschriften, getikt, gestencild en gedrukt, die ons beschrijven de dingen, die onder ons geschied zijn. Blij dan alleen daarom, dat geschreven stukken controleerbaar zijn en blijven. Wat is nu te Rotterdam-Delfshaven geschied en wat geschiedt daar nog?

Daar schreef de kerkeraad, die door de genoemde drie heeren wordt vertegenwoordigd, aan den onzen o.a. het volgende in Mei 1945: „het was niet mogelijk u te antwoorden, zonder uit te laten komen onze rechtshandhaving als Gereformeerde Kerk, en ook niet, zonder onze overtuiging uit te spreken, dat het door U aangerichte schisma een zondige scheuring is van het werk Gods, zooals dat in de Gereformeerde Kerken van Nederland openbaar was geworden”. Die emeritus dienaar des Woords, prof. dr K. Schilder, was dus geheel terecht als scheurmaker afgezet, volgens deze heeren.

In denzelfden brief kregen wij van dezen kerkeraad ook nog dit te hooren: „De kerk is geen vennootschap, en zij is geen vereniging, maar zij is de openbaring van het lichaam van Christus. Waar die kerk in getrouwheid, al is het met zwakheid, het Woord en de sacramenten dient, en de tucht handhaaft, is ieder schuldig zich bij die Kerk te voegen en te houden. Zij kan slechts hen, die zich van haar afscheiden, terugroepen tot de onderwerping aan het opzicht en de tucht van den Kerkeraad, waaraan zij eenmaal bij hun geloofsbelijdenis beloofd hebben zich te zullen onderwerpen”.

Even goed opletten: de kerk als de openbaring van het lichaam van Christus. Gij zult vragen: en wat zijn wij dan? Daarop antwoordde deze kerkeraad: „En daarnaast ontstaat een nieuwe gemeenschap, die wij als schismatiek, als scheurkerk moeten zien. Dit alles is zoo eenvoudig en vanzelfsprekend, dat men even de oogen uitwrijft als men in Uw uiteenzetting leest, dat Uw kerk pretendeert de wettige voortzetting te zijn van de vóór de scheuring ongedeelde Gereformeerde Kerk van Rotterdam-Delfshaven. Die fictie moet voor de nuchtere werkelijkheid wijken”.

Wanneer nu schismatiek nog het bijvoeglijk naamwoord is, dat onlosmakelijk verbonden is met het zelfstandig naamwoord scheurmaker, en men houdt zich nog eerlijk aan de belijdenis in het Heilig Avondmaalsformulier ten aanzien van zulke scheurmakers, dan is dus een scheurkerk ongeveer hetzelfde als een synagoge des satans, zich niet verdragende met de kerk als de openbaring van het lichaam van Christus.

Is er sindsdien wat veranderd in dit opzicht? Allermat, de zaken staan van hun kant nog precies zoo als zij toen gezegd zijn. Wilt ge bewijs?

De conferentie-ganger naar Oosterbeek, ds Js van der Linden, bespreekt in zijn kerkbode van 16 October j.l. „De oproep tot hereniging van ds B. A. Bos”. Volgens hem moet er komen een onderzoek naar „misverstanden en de motieven moeten worden bloot gelegd”. — Een mensch onderneemt heel wat om aan de klem der feiten zelf te ontkomen, in zijn poging om zwart wit te praten. Voor mijn besef hebben we aan de feiten meer dan genoeg en kan alleen God uitmaken, wat de motieven waren bij die handelende kerk-

menschen in 1943 en vervolgens. Het menschelijk hart is arglistig, vandaar ons gebed: doorgrond mij en ken mijn hart o Heer, is bij mij een schadelijke weg, leid mij op den eeuwigen weg. Wie zou de afdwalingen verstaan. Reinig mij van de verborgene.

En verder schrijft ds van der Linden tegenover zijn mede-conferentie-ganger ds Bos, die volgens hem „eenvoudig de schuld dicteert” van ds v. d. Linden en de zijnen: „daartegenover meent de kerkeraad te moeten vasthouden aan de „zaakgerechtigheid” onzerzijds”.

Wat dat beteekent, die zaakgerechtigheid, weten wij uit het bovenstaande: de rechtshandhaving als Kerk van Christus tegenover de scheurmakers en hun gezelschap. Daarvan staat nu wel niets te lezen in de Uitspraak van Oosterbeek, doch de handhaving daarvan plaats je dan in je kerkbode „iedereen op zijne wijs”.

In 1946 stelde ds van der Linden de vraag in zijn brochure „Rondom de vervangingsformule van '46”: „Moet dat artikel 31 K.O. nu de hefboom worden om zich toch maar te blijven schrap zetten?” Het verbaasde hem toen, dat wij volgens hem het zwaartepunt van heel onze kerkelijke actie durfden verleggen in de vragen rondom artikel 31 K.O. (blz. 19 van zijn brochure).

In Oosterbeek hebben de aanwezige vrijgemaakten hem althans dezen dienst bewezen, dat namens hen in de uitspraken der Conferentie niets over hun handhaving van dat art. 31 K.O. behoefte te worden gezegd. Da van der Linden was bang voor een zwaartepunt, het werd in het geheel geen punt in deze uitspraken.

Bovenstaande, nog altijd geldende kerkelijke uitspraken van Rotterdam-Delfshaven waren uit 1945. In 1946 ontvingen wij van ds Smilde, verbonden aan den ontrouwen kerkeraad van Rotterdam-Delfshaven, als degenen die eertijds ook aan hem kerkelijk verbonden waren, een door hem ambtelijk uitgesproken en op veelvuldig verzoek in druk uitgegeven preek over vraag en antwoord 54 van den Heidelb. Catechismus. Wij kregen daarin ten aanzien van onze zaaks-ongerechtigheid volgens hem en zijn kerkeraad, het volgende te lezen: „Die „Vrijmaking” van de Kerk is de binding aan de zonde. Wie meeging en nog meegaan wil, bedenke, dat hij het lichaam van Christus scheurt, die vergrijpt zich aan wat Christus liefheeft. Men scheurt en wekt op tot scheuring en men ziet de Kerk niet meer; alleen de eigen groep van gelijkgezinden. Hard gezegd, maar het moet gezegd. Want het is zoo verschrikkelijk”.

Wij zeggen weer: goed opletten: „De Kerk, het lichaam van Christus” en daartegenover een „groep van gelijkgezinden”, die de Kerk niet meer ziet”. En dan nog wat voor een groep! Het is volgens ds Smilde een allesbehalve fraai gezelschap, „fanatieke” lui, van wie volgens hem geldt: „men werpt vuil in de bron, waaruit men heeft gedronken”.

En nu Oosterbeek: laat ons samen den Heere bidden, danken en zingen. Naar dit ambtelijk getuigenis uit Rotterdam-Delfshaven: Smeitsche vuilsmijters en fanatieke kerkcheurders en bronvergiftigers, samen met Davidische, kerkgetrouwe putters uit de zuivere fonteynen des heils, in ononderbroken wederzijdse actie, heffen den Psalm aan en dat ad majorem Dei gloriam. Mensch, o mensch, wat doet ge toch!

Dit alles raakt wat men doorgaans noemt de kerkrechtelijke kwestie, ofschoon het juist zou zijn te spreken van de kwestie, rakende Schrift en Belijdenis in wat deze zeggen van de Kerk des Heeren, dus evenzeer dogmatisch als die andere inzake het Verbond der Genade en de betekenis der Sacramenten.

Ook over dit laatste liggen er in Rotterdam-Delfshaven de wederzijdsche schriftstukken. Het was de heer J. Wilschut, die in 1945 in een stuk, mede gericht aan de heeren A. Reyers en wijlen den heer P. C. v. d. Burgh, zijn standpunt uiteenzette onder den titel: „Het standpunt der bezwaarden inzake den kinderdoop is in strijd met onze belijdenis”. Zijn bezwaar was gegrond op een citaat uit een door mij destijds geschreven en gestencild stuk: „Waar het om gaat in het kerkelijk conflict”. Het aangevochten gedeelte was: „Die heilige doop beteekent en verzegelt aan dat zaad des verbonds het heil in Christus, en dat aan alle doopelingen zonder onderscheid”. De heer Wilschut eindigde zijn beschouwing, waarin hij naar hij zeide zich strikt had willen beperken tot een bespreking van deze geciteerde opvatting der bezwaarden met deze conclusie: „Wij vonden, dat het een volkomen afwijking is van wat onze belijdenis ons leert. En wanneer men — zooals de bezwaarden — het met de uitspraken onzer kerken niet eens is, behoort men graven in de dien ten tegen den Catechismus, tegen art. 33/35 der Geloofsbelijdenis, en tegen het Doopsformulier.” Daarop is toen door mij geantwoord met een tegen-betoog onder den titel: „Het standpunt der bezwaarden inzake de betekening en verzegeling van de belofte des Evangelies door de Sacramenten aan allen, die deze wettig in opdracht van God den Heere ontvangen, nader toegelicht en gehandhaafd op grond van Schrift en Belijdenis en in overeenstemming met de Gereformeerde Sacramentsleer”. Op dat stuk is nimmer eenig antwoord of ook maar bericht van ontvangst gevolgd. De eenvoudige feiten zijn toch evenwel nog deze, dat de heer Wilschut, onherroepen als zijn woorden daar staan, nog van oordeel is, dat het-

ten aan Schrift, belijdenis en K.O. ontleend voor Uw binding en handhaving daarvan aan vonnissen en kerkelijke uitspraken van 1943 en daarna. En voorts lees Uw aan ons gerichte, gedrukte stukken. Zij spreken duidelijke taal, die wij goed hebben verstaan. Werkt daaraan, dat kan kloven helpen dempen.

Inplaats van elkander te dienen met die direct grijpbare en voor de hand liggende opheldering beleven wij nu een vlucht in de Conferentie. Ge gingt als conferentiegangers naar binnen, de een volgens zijn belijden als lid van de kerk van Christus den ander ziende als lid van een schismatische groep, ge treedt naar buiten als leden van „sedert 1944 in gescheidenheid levende Gereformeerde kerken“. Gij heeren van Rotterdam-Delfshaven, wrijft Uw oogen nu nog eens uit: Wordt die fictie van Uw brief van 9 Mei 1945 toch werkelijkheid? Ge brengt ons de illusie van Uw slangen te veranderen in staven, o tovenaars! Maar het blijft een illusie, want het zal U niet gelukken deze slangen zóó te bezweren, dat zij inderdaad tot bloeiende staven worden, staven van lieflijkheid. Slangen moet

men doodslaan. Kerkzonden moet men belijden, niet in het algemeen, maar concreet, zooals ze aangewezen zijn op grond van Schrift en belijdenis.

Geliefden, wacht U voor de kerkelijke guichelaars. Rotterdam-Delfshaven. P. GROEN.

Erger dan de Mormonen?

In aansluiting aan het artikeltje onder bovenstaanden titel in het nr van 14 Aug. 1948, moge ik meedeelen, dat in het „Gereformeerd Jongelingsblad“ (synodaal) van 8 Oct. j.l. in het verslag van de verg. van het Bondsbestuur van 24 Sept. het volgende voorkwam:

„G. Van de J.V. „Saevis“ een antwoord op de door het Moderamen gevraagde indichtingen over het laten optreden van een Mormon. Besloten wordt, dat een deputatie uit de besturen van Jongelings- en Meisjesbond een samenspreking zullen hebben met het betrokken bestuur“.

F. d. V.

Indrukken van de Generale Synode (II)

Bidstond

De praeses der vorige Synode, ds H. Knoop, was aangewezen om in den bidstond voor te gaan. Wij achten ons gelukkig een betrouwbaar résumé van zijn preek te kunnen opnemen.

Zingen: Psalm 81 : 9, 15.
Lezen: Jeremia 3 : 20—25.
Zingen: Psalm 80 : 9, 11; 139 : 14; 111 : 5.
Tekst: Jeremia 3 : 7b—10.

Geliefden in onzen Heere Jezus Christus!

Aan den vooravond van den dag, waarop, zoo de Heere wil, de Generale Synode van de Geref. Kerken zal samenkomen, heeft de Raad van de roepende kerk van Amersfoort u samengeroepen tot den dienst des Woords om daarin bijzonder gebed en smeking te doen voor haar arbeid. Immers zij, die door de kerken zijn gedeputeerd, hebben in deze Generale Synode niets anders te doen dan als medewerkers Gods het Huis Gods te bouwen en als medewerkers Gods de stad Gods te bewaken en zich ook door Hem daarvoor voortdurend te laten instrueren. Daarom is het gebed der kerk noodig, niet alleen in een officieel bidstond, maar zoolang zij samenkomt, het gebed, om het bouwen van het Huis Gods door den Heere en het bewaken van Zijn stad door Hem en dat ook door hun dienst. Het is te meer noodig in verband met de moeilijkheden, die er vandaag in onze kerken zijn. Niet dat we ons daarover verwonderen, want nu de kerken door vrijmaking weer ge-reformeerde, gehoorzame kerken geworden zijn, heeft vanzelfsprekend de duivel weer ingezet zijn traditionele storings-operaties. De kerk heeft immers den strijd niet tegen vleesch en bloed. Paulus waarschuwt in Efeze 6 tegen de „listige omleidingen des duivels“. Listig doet hij, ook door aan te nemen de gedaante van een engel des lichts en kunstgrepen, ook vrome kunstgrepen, zijn hem niet vreemd. En dat hij daartoe zich ook toegang verschaffen kan tot de vergaderingen eener Gen. Syn., wij hebben het aan den lijve ondervonden. Daarom is het gebed der kerk en nu en zoolang deze Synode vergadert, noodig. Maar het is ook noodig in verband met het feit, dat de Heere door dit alles bezig is ons te beproeven op onze trouw. Onze vrijmaking toch was een acte van trouw. En nu beproeft de Heere ons of we in onze trouw ook volharden, opdat de beproeving geen verzoeking worden zal.

Welnu, hoe hebben we ons dan, juist inzake het stuk van onze trouw, te beproeven? En het is de bediening des Woords welke ons vanavond leiden wil tot die waarachtige beproeving van onszelf en via die zelfbeproeving wil leiden tot het gebed om volharding in de trouw, de trouw van onzen wederkeer tot den Heere. Daartoe bedien ik u het Woord Gods, dat ons in onzen tekst spreekt van:

De Heere ontdekt de gereformeerde kerk van Juda aan de gevolgen van haar trouweloosheid in haar wederkeer. En wel:

1. aan haar-blindheid bij het zien van Israëls zonde;
2. aan haar onbewogenheid bij het kennen van des Heeren oordeel;
3. aan haar bedriegelijkheid in het gaan van den weg der bekeering.

1. Onze tekst is ontleend aan een woord, dat de Heere in de dagen van Josia gesproken heeft tot zijn kerk-profeet Jeremia, opdat deze het aan de gereformeerde kerk van Juda zou verkondigen. Immers, zoo heet het in vers 6: „voorts zeide de Heere tot mij, in de dagen van den koning Josia“. Deze tijdsbepaling maakt het noodzakelijk, dat ik u eerst even inbreng in de historische situatie, waarin Juda verkeerde, toen Jeremia dit woord in den Naam en krachtens opdracht des Heeren aan Juda overbracht. En ik moet u dat dan een weinig breed opzetten. Naar mijn meening hebben die verklaarders gelijk, die de opvatting ver-

dedigen, dat toen de reformatie, waarmee Josia aanving in het 12e en welke hij doorzette in het 18e jaar zijner regeering, na het vinden van het wetboek, reeds zoover achter den rug was, dat haar effect in kerk en leven zichtbaar kon zijn. Door den dienst van Josia is de kerk van Juda ge-reformeerde, gehoorzame kerk geworden en dat door vrijmaking. Zij ging weer vertoonen de kenmerken der kerk. De tempeldienst was weer geworden reine dienst aan het Woord der belofte, de dienst der sacramenten weer een reine dienst en de dienst der tucht oefening eveneens. Ge leest dat in 2 Kron. 34 en 35.

Uit haar afval is de kerk van Juda wedergekeerd tot den Heere en dus tot Zijn Woord en dienst. Naar het scheen was het met het kerkelijk en godsdienstig leven in orde.

Daarmee is echter van de historische situatie nog niet genoeg gezegd. Ge weet wel, kerk en volk waren toen één. Wie kerk zei, zei meteen volk, en wie volk zei, zei tegelijk kerk. Israëls historie laat ons dan ook altijd zien dit, dat als het misging in de kerk, het onherroepelijk ook misging in heel het leven des volks. En daarom hoort ge steeds de O.T. profeten niet maar alleen roepen tot wederkeer met het hart tot den Heere in het kerkelijk en godsdienstig leven, maar ook in één adem roepen tot wederkeer met het hart in en met heel 't leven, gelijk de lidmaten der kerk dat leven hebben in staat en maatschappij. De wederkeer tot den Heere in de kerk was dan ook voor Hem slechts waarachtig en Hem welbehagelijk als deze zich bleek te openen als doorwerkende en doorgaande wederkeer, intern en extern. Intern mag wederkeer nooit blijven staan bij zijn eersten aanvang, nooit blijven steken in het punt, waar hij zich inzette, maar moet hij zich doorzetten in alles. Hier ligt het gebod: zie dan toe, dat gij het alles maakt naar de afbeelding, die u in het Woord getoond is. En extern moet hij algeheele levens-wederkeer zijn, zoodat het leven der geloovigen in alles en overal vertoont het merkteken van den waarachtigen wederkeer met het hart. Ook hier geldt het gebod: zie dan toe, dat gij het alles maakt naar de afbeelding, die u in het Woord is getoond.

De vraag is nu: was dat zoo met het onder Josia ge-reformeerde Juda in de dagen van Jeremia? Het antwoord luidt: neen! Voor den Heere is Juda in zijn wederkeer openbaar als: Trouweloze. Hij noemt Juda dan ook zoo aan Jeremia. En deze moet deze beoordeeling des Heeren aan Juda overbrengen: trouweloze-Juda. Ach, zoo op het eerste gezicht zoude ge dat niet zeggen; dan scheen alles in orde. Het was toch zoo, dat de kerk van Juda weer kerktaal, verbondstaal was gaan spreken, d.w.z. weer was gaan spreken de taal van het Woord. Luister maar hoe het tot den Heere spreekt: mijn Vader, de echtvriend mijner jeugd zijt Gij; zal Hij immer den toorn bewaren; zal Hij in eeuwigheid de wraak behouden (vs 6)? Voor den Heere echter is Juda in dit zijn spreken toch: Trouweloze. De Heere heeft het wel door, dat het toch maar lippentaal is, zonder een tot Hem genaken met het hart. En dat alleen maar onder den indruk van oordeelen des Heeren, die de welvaart hadden aangetaald. Dan doet een mensch wel wat, wie weet! Hoe vroom 't dan ook klinkt, en hoe geroerd Juda bij dat vrome spreken ook geweest mocht zijn, wezenlijk was het toch niet meer dan een door en door looze speculatie op de onveranderlijkheid des Heeren in Zijn trouw aan Juda in het verbond. Daarom, de Heere vergelijkt haar in dit haar doen met een vrouw, die een hoerennatuur heeft en die hoereert met vele minnaars en zich zoo in zelf-genieting uitleeft (vs 1). Maar die, als ze in den knoel komt, wederkeert van haar vele minnaars tot haar man, maar zonder haar hart en dan vleient tot hem zegt: je bent toch de echtvriend mijner jeugd, je kunt toch op mij niet boos blijven, ik ben toch je vrouw..... terwijl zij toch niet wedergekeerd is, wijl haar hart nog de baan op is. En ook dit doen is haar zelf-genieting, de zelf-genieting van de trouweloze. Zóó is Juda in haar wederkeer

zegt de Heere. En Hij zegt tot haar, Zijn bruid, op snijdenden toon: roept ge niet van nu af tot Mij: mijn Vader, de echtvriend mijner jeugd zijt Gij. Gij kunt toch niet boos op mij blijven? Looze speculatie is het van een vleierende vrouw, meer niet. Want tegelijkertijd wijst de Heere haar met den vinger aan de plaatsen, die van haar trouweloosheid getuigenis afleggen (vs 2). Zóó doet Juda en zóó spreekt het. Is het wonder, dat tusschen Hem en haar valt het harde verwijt: maar gij hebt een hoerenvoorhoofd en verkiest u niet te schamen? Zoo speelt Juda, de wedergekeerde, het spel van de trouweloze.

En hoe zou het ook anders kunnen, zoo leeft ze overal en in alles. Ach, moeizaam heeft Jeremia zich, zij het ook tot ergernis van Juda, ingespannen om het alle dagen te roepen tot bruids-leven in alles en overal. Want een bruid moet bruid zijn, niet maar in de intimiteit van de huiskamer, maar ook als ze de deur uitgaat, in heel haar levensverkeer. Maar Jeremia moet ook in dat opzicht tot Juda zeggen, dat het niet in orde is, maar 't oproepen dat 't dat nieuwe begin, waarvan haar wederkeer getuigen moet, overal in het leven moet laten doorbreken: Braak nlieden een braakland, en zaait niet onder de doornen; besnijdt u den Heere en doet weg de voorhuiden uwer harten (4 : 3, 4).

Maar wat Juda wil dat is: zijn leven met dien bepaalden inhoud, die bepaalde banden en verbanden, toch niet verliezen, maar het krampachtig vasthouden in zijn sterfelijke menselijke handen. Het wil zijn zelf-genieting niet loslaten; het offer wil het niet. Het speelt ook in het leven het spel van de trouweloosheid. En zoo moet de Heere zeggen: wederkeer ja..... maar Juda, gij zijt daarin trouweloos, gij ge-reformeerde kerk!

Dit is te erger, omdat het voor oogen heeft het waarschuwend voorbeeld van Israël, het 10-stammenrijk. De Heere houdt het dat ook voor, als Hij zegt: uw zuster Afkeerigheid. Ge weet daar toch immers van. Maar niettegenstaande ge weet, dat uw zuster Israël in haar afval geworden is verpersoonlijkte afkeerigheid, zijt gij in uw wederkeer tot Mij toch: Trouweloze.

Nu moet ge verstaan, gemeente, dat deze karakterisering van deze beide zusters door den Heere niet beteekent, dat er in Juda en Israël geen broeders en zusters waren en geweest waren, van wie deze niet gold. Waren er in Israël in Ella's dagen niet 7000, die de knie voor Baäl niet gebogen hadden? En in Juda waren toen ook nog wel getrouwen. De Heere verwaarloost echter niet deze enkelingen, want de Heere verwaarloost nooit iets. Maar Juda moet niet vallen op de vrome menschen — ook een brok zelfgenieting — en zoo zich weer een duivelsoorkussen maken. En daarom dwingt de Heere heel haar aandacht heen naar de feitelijkheid der geheele kerkwerkelijkheid: Israël..... Afkeerigheid, Juda..... Trouweloze. En dat laatste is erger. Want vergeet niet, dat Juda, dank zij Gods genade, onder Josia een reformatie beleefd heeft als nooit te voren; de dagen van Samuël schenen weergekeerd te zijn (2 Kron. 35 vs 18). Juda leefde ook dicht bij het centrum der genade dan Israël. Het was toch in de dagen van de scheuring gebleven — en dat door het geloof — bij den tempel, dat huis van Gods belofte van verzoening en vergeving in den beloofden Messias, en bij dat andere huis van Gods belofte van den komenden grooten Davidide: Christus uit David. Groot was in Juda ook geweest het enthousiasme in de dagen van den wederkeer. Wat'n vlucht had de reformatie niet genomen. Zeker, Israël scheen niets en het was ook niets, maar Juda scheen nog wel wat, maar 't bleek toch niet te zijn wat het scheen. En dat drukt de Heere tot Juda's beschaming met een schreldend Vaderhart uit in dat vreeselijke woord: Trouweloze.

En deze trouweloosheid heeft haar schrikkelijke gevolgen. 't Is aan die gevolgen, dat de Heere Juda in onzen tekst door den dienst van Jeremia ontdekt. Het eerste gevolg, dat Hij noemt, is, dat Juda door zijn trouweloosheid in zijn wederkeer zie n d e b l i n d i s. Want wat is het geval? Dit: de Heere heeft Juda als van aangezicht tot aangezicht geconfronteerd met de zonde-geschiedenis en de onbekeerlijkheid van haar zuster Afkeerigheid-Israël. Dat was voor Juda van groote betekenis. De Heere bracht daarmee Juda in de leerschool van het aanschouwelijk onderwijs met een waarschuwend voorbeeld, opdat het ziende leeren zou. Dienende zonde en de onbekeerlijkheid van broeders en zusters, die afkeerigheid geworden zijn ook niet om hen, die wedergekeerd zijn te leeren, dat zij geen lust tot 't kwaad zouden hebben, gelijkwijze zij hebben gehad? Daarom bij monde van Jeremia herinnert de Heere Juda aan die leerschool: hebt gij gezien, wat de afgekeerde Israël gedaan heeft? Zij ging heen op allen hoogen berg, en tot allen groenen boom, en hoereerde aldaar. En Ik zeide, nadat zij zulks alles gedaan had: bekeer u tot Mij, maar zij bekeerde zich niet (vs 6 en 7). En wat was het resultaat? De Heere zegt het, want in één adem voegt Hij er aan toe: „d i t z a g d e t r o u w e l o o z e, h a a r z u s t e r J u d a. Gij verstaat het nu wel, dat dat beteekent: J u d a z a g h e t, p u n t, d a a r m e e u i t !

Juda zag het met door trouweloosheid verblinde oogen, ziende-blind. Wij zeggen wel eens: zien en zien is twee. Dat wil zeggen, dat er een zien is zonder te ZIEN! Dan gebeurt er eigenlijk niets. Maar het wil

ook zeg
ziende
gebeurt
u aan,
maakt
leert. V
lijkheid
het zag
de wer
niets, h
was vo
Israël
noot
blind,
was.

Nu i
Woords
achtige
van on
dan ool
haagd l
donkers
deze een
keeren
reine pi
ten en
Door v
Christu
kerken,
was da
ook nie
len of
derkeer
werkend
alles en
toch een
linie
van des
van het
zelf be
moet to
wederke
trouwelo
ten noer
trouwelo
den dus
door de
dat hee
schap v
leerscho
aanscho
beeld. E
het O.T.
lezen, d
Het is
O.T.isch
d e r s e
vervaar
Ook d

denis v
ische be
weest, d
wending
denis be
geschied
het kwa
had heb
te gebrac
wijs des
van haan
zij geen
zij het o
met de
zou: de
nis der
kerk zie
schuwem
proce
keer kon
r i g h
Heere zi
en onbel
bij wede
Heere h
wat is:
ten wij
weer geh
keer bra
van het
schuwem
den is, o
slag, hee
veracht.

Nu zeg
ge niet
heeft?
uw ving
Rome, A
bonden
Afkeerig
eigenwill
telijke ho
genie
die haan
righeld e
hen, -die
Neen,